

Vergaderjaar 1989–1990

21 485

Regeling inzake de adeldom (Wet op de adeldom)

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

Algemeen

Additioneel artikel XXV van de Grondwet bepaalt dat, totdat ter zake bij de wet een voorziening zal zijn getroffen, artikel 74, eerste lid, van de Grondwet naar de tekst van 1972 («De Koning verleent adeldom») van kracht blijft. Dit additionele artikel is door middel van een amendement (Kamerstukken II, 1979–1980, 15 883 (R 1129), nr. 14) in de Grondwet gekomen. Blijkens de toelichting beoogde dit amendement dat bij wet zou worden vastgelegd in welke gevallen erkenning, verheffing en inlijving in de Nederlandse adel plaats zou kunnen vinden. Dit wetsvoorstel treft de wettelijke voorziening waar additioneel artikel XXV op doelt.

Het wetsvoorstel beoogt een wettelijke voorziening voor adelsverlening te treffen. Daarbij is uitgangspunt het huidige beleid ten aanzien van adelsverlening vast te leggen. Verder wordt in het wetsvoorstel een basis gegeven aan de heffing van adelstaxa en worden de taken van de Hoge Raad van Adel ten aanzien van advisering over verzoeken tot adelsverlening vastgesteld.

Uitgangspunt is geweest, het beleid ten aanzien van adeldom en het vigerende adelsrecht te handhaven. De bestaande koninklijke besluiten, waarin het adelsrecht ligt opgesloten, blijven gehandhaafd. Er is van afgezien het adelsrecht als zodanig opnieuw te codificeren. Het adelsrecht moet naar mijn oordeel worden gezien als een historisch gegroeid instituut, dat alleen kan worden gehandhaafd als historisch instituut, maar dat zijn grondslag verliest als men zou trachten het naar eigentijdse denkbeelden te wijzigen of in te richten.

Het huidige beleid inzake verheffing, inlijving en erkenning wordt in de wet vastgelegd. Dit geschiedt in overeenstemming met het advies van de Raad van State bij de grondwetsherziening (Kamerstukken II, 1979–1980, 15 883 (R 1129), nr. 4) en sluit aan bij de wens in de toelichting bij het hiervoor genoemde amendement dat tot additioneel artikel XXV van de Grondwet heeft geleid.

Zoals ook reeds ten tijde van de grondwetsherziening is uiteengezet, wordt, op basis van de bepaling in het eerste lid van artikel 74 van de Grondwet dat de Koning adeldom verleent, sedert de raad van ministers

daartoe in zijn vergadering van 21 november 1953 heeft besloten, het volgende beleid gevoerd: 1. erkenning te behoren tot de Nederlandse adel kan geschieden op bewijs, dat men behoort tot een geslacht, hetwelk vóór 1795 reeds tot de adel behoorde; 2. inlijving bij de Nederlandse adel zal van geval tot geval worden beoordeeld aan de hand van de zich daarbij voordoende bijzondere omstandigheden; 3. verheffing in de adel dient achterwege te blijven. Voor leden van het koninklijk huis is een uitzondering mogelijk. Ik meen dat deze praktijk in beginsel geen wijziging behoeft.

Sinds 1945 zijn 5 koninklijke besluiten tot erkenning van adeldom tot stand gekomen: in 1950, 1954, 1978, 1985 en in 1988. Het besluit van 1988 omvatte 3 personen. De erkenningen betroffen leden, met hun nakomelingen, van drie families waarvan andere takken reeds tot de adel behoorden. In de periode van 1945 tot heden zijn 25 personen, met hun nakomelingen, in de Nederlandse adel ingelijfd. Het ging hierbij om leden van 15 geslachten. Ter adstructie zij opgemerkt dat de adel thans zo'n 300 geslachten en ongeveer 10.000 personen omvat.

In een aantal gevallen is een verzoek tot adelsverlening geweigerd. Behalve ten aanzien van leden van het koninklijk huis zijn sedert 1945 geen gevallen van verheffing voorgekomen.

Artikel 74 van de Grondwet naar de tekst van 1972 heeft ook als basis gediend bij het toekennen van titels aan (toekomstige) leden van het koninklijk huis. Dit is ook geschied bij het koninklijk besluit van 16 februari 1966 (Stb. 70), houdende titels en namen te dragen door Claus von Amsberg na zijn huwelijk met H.K.H. Prinses Beatrix en door de kinderen die uit dit huwelijk geboren mochten worden en het koninklijk besluit van 2 januari 1967 (Stb. 1), houdende voorzieningen in verband met het huwelijk van H.K.H. Prinses Margriet en Pieter van Vollenhoven.

In dit verband kan het volgende worden opgemerkt over de titel Prins van Oranje. Deze titel is ruim vier eeuwen nauw verbonden met de geschiedenis van de Nederlanden. In aansluiting bij de proclamatie van koning Willem I van 16 maart 1815, bepaalde de Grondwet van 1815 dat de oudste van des Konings zonen, of verdere mannelijke nakomelingen, die de vermoedelijke erfgenaam is van de Kroon, de titel Prins van Oranje zou voeren. Dit artikel werd niet gehandhaafd bij de grondwetsherziening van 1983, omdat er geen staatsrechtelijke betekenis meer aan toekwam. Wel meende de regering dat handhaving van de titel Prins van Oranje van bijzonder gewicht was om de bijzondere plaats van de vermoedelijke opvolger van de Koning in het koninklijk huis aan te geven. De huidige Prins van Oranje verkreeg de titel in 1980 krachtens de toen vigerende Grondwet. De titel Prins van Oranje kan, zoals ook bij de grondwetsherziening is gesteld, bij koninklijk besluit worden toegekend met ingang van het tijdstip dat daarvoor in de concrete situatie gewenst voorkomt. Gelet op de aard van het besluit is daarvoor geen voordracht van een minister vereist. De procedure is in dit opzicht gelijk aan die van de benoeming van ministers van Staat.

Het wetsvoorstel verschaft tevens een wettelijke grondslag aan de heffing van taxa bij de verlening van adeldom. Artikel 104 van de Grondwet schrijft voor dat heffingen van het Rijk bij wet worden geregeld. Het heffen van adelstaxa berust op het koninklijk besluit van 26 maart 1982, houdende verhoging van de taxa wegens verlening van adeldom (Stb. 216). Dit besluit stoelt thans op artikel 74 van de Grondwet naar de tekst van 1972. Het besluit regelt de heffingen die verschuldigd zijn voor verheffing, inlijving en erkenning, voor het nadien verlenen van een (hogere) titel en voor verandering of vermeerdering van geslachtswapen.

Het wetsvoorstel bevat zoals gezegd ook een regeling voor de Hoge Raad van Adel ten aanzien van advisering over verzoeken tot adelsverlening. Ik acht het wenselijk dat de Raad zijn taak om over individuele

gevallen van adelsverlening te adviseren behoudt. De kennis en ervaring die de Raad op dit gebied heeft opgebouwd zouden niet eenvoudig door anderen kunnen worden overgenomen. Gelet op de afwezigheid van algemene aangelegenheden van wetgeving en bestuur ten aanzien van adeldom in de praktijk acht ik het niet nodig de Hoge Raad van Adel te handhaven als extern adviesorgaan in de zin van artikel 79 van de Grondwet.

Voor wat betreft aspecten van deregulering kan het volgende over het wetsvoorstel worden opgemerkt. De doelstelling van de wet is hierboven reeds aangegeven. Zij vormt geen overlapping met bestaande regelingen. De wet biedt een kader voor bestaande regelingen inzake adeldom, hetgeen het overzicht in het onderhavige rechtsgebied ten goede komt. Voor de uitvoering en financiering van deze wet worden geen nieuwe organen in het leven geroepen. Evenmin worden nieuwe bestuursinstrumenten ontworpen of toegepast. Uit de wet vloeien geringe lasten voor de overheid voort, die overigens nu ook reeds bestaan en niet worden vergroot. Er zijn geen personele gevolgen of gevolgen voor het justitieel apparaat mee gemoeid.

Artikelen

Artikel 1

Artikel 1 sluit aan bij artikel 74, eerste lid, van de Grondwet naar de tekst van 1972: de Koning verleent adeldom. Gelet op het karakter van het adelsrecht kan adeldom niet worden verleend aan niet-Nederlanders.

Artikel 2

Artikel 2 noemt limitatief de vormen van verlening van adeldom. De omstandigheden waaronder verlening op grond van deze wet mogelijk is sluiten aan bij het in het algemene gedeelte van deze toelichting geschetste beleid. Verheffen is het verlenen van adeldom aan personen wier voorgeslacht in de mannelijke lijn niet tot de adel behoorde. Een uitzondering inzake het achterwege laten van verheffing wordt gemaakt voor leden van het koninklijk huis, die bij koninklijk besluit in de adel kunnen worden verheven. Indien het wenselijk zou zijn dat voormalige leden van het koninklijk huis in de adel worden verheven, zou zulks dienen te geschieden bij wet.

Inlijven betreft verlening van adeldom aan Nederlanders die behoren tot een geslacht dat tot de buitenlandse adel kan worden gerekend. Het op die buitenlandse adeldom betrekking hebbende adelsstatuut dient vergelijkbaar te zijn met het Nederlandse adelsstatuut. Overigens ben ik van mening dat in het algemeen terughoudendheid moet worden betracht om leden van een buitenlands adellijk geslacht in te lijven en zulks in het bijzonder wanneer hun adeldom stamt uit landen die thans geen adeldom meer kennen. Erkenning van adeldom kan geschieden indien iemands voorouders in de mannelijke lijn vóór 1795 tot de inheemse adel behoorde. Verlening heeft dan een declaratoir karakter.

Artikel 3

Artikel 3 geeft een basis voor het Taxabesluit van 26 maart 1982 (Stb. 216), dat thans op artikel 74 van de Grondwet naar de tekst van 1972 berust.

Artikel 4

Artikel 4 geeft aan de Hoge Raad van Adel een wettelijke basis. De Raad heeft tot taak de minister van Binnenlandse Zaken te adviseren over verzoeken tot verlening van adeldom. Deze kerntaak van de Raad is in de wet opgenomen. Ook thans heeft de Raad vijf leden, die bij koninklijk besluit worden benoemd en ontslagen.

In dit verband kan worden opgemerkt dat de Raad een filiatierregister van de Nederlandse adel bijhoudt. Deze taak van de Raad berust op de instructie voor de Hoge Raad van Adel in het soeverein besluit van 24 juni 1814, nr. 10. Het bijhouden van het filiatierregister geschiedt door het bijschrijven van uittreksels uit het register van de burgerlijke stand.

De Raad heeft overigens nog een aantal adviestaken, die niet in deze wet worden genoemd omdat zij niet met de verlening van adeldom van doen hebben. Deze taken omvatten het adviseren omtrent de samenstelling en wijziging van wapens van publiekrechtelijke lichamen, alsmede het doen vervaardigen van wapendiploma's, het adviseren aan publiekrechtelijke lichamen over de samenstelling van de door hen gewenste vlaggen, het adviseren aan de minister van Justitie in gevallen van naamswijziging waarbij adellijke namen in het geding zijn, het adviseren aan de minister van Defensie over de samenstelling van emblemen van oorlogsschepen en diensten aan de wal. Deze taken berusten op circulaire's of brieven en op gebruik. Ten slotte zij vermeld dat de Hoge Raad van Adel aan particulieren advies en voorlichting verstrekt op genealogisch en heraldisch gebied.

Artikel 5

Artikel 5 biedt de mogelijkheid ter uitvoering van deze wet bij algemene maatregel van bestuur nadere regels omtrent adeldom te stellen. Men zou daarbij kunnen denken aan nieuwe regelingen of nadere voorwaarden of procedures voor inlijving of erkenning of andere aangelegenheden waarin het huidig adelsrecht niet voorziet. Ik heb thans geen concrete regelingen voor ogen, maar meen dat het nuttig is om voor de toekomst deze voorziening te openen. Denkbaar is immers dat later wenselijk blijkende regelingen niet kunnen worden getroffen door een enkele wijziging van bestaande regelingen als bedoeld in het tweede lid van artikel 6.

Artikel 6

De bepalingen die in artikel 6, eerste lid, worden genoemd, hebben betrekking op de algemene adviestaak van de Hoge Raad van Adel. Nu het in de bedoeling ligt de Raad niet langer als extern adviesorgaan in de zin van artikel 79 van de Grondwet aan te merken, kunnen de artikelen 2 en 3 van het koninklijk besluit van 1 mei 1866, nr. 48, vervallen.

Het tweede lid van artikel 6 laat het huidige adelsrecht – vanuit de benadering van adeldom als historisch gegroeid instituut – onverlet in stand. De desbetreffende regelingen, welke niet zijn ingetrokken en waar nog betekenis aan kan worden toegekend, zijn in de bijlage opgenomen. Omdat de status van de desbetreffende soevereine en koninklijke besluiten niet altijd even duidelijk is, is bepaald dat deze besluiten kunnen worden gewijzigd bij algemene maatregel van bestuur.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
C. I. Dales

Overzicht van relevante regelingen met betrekking tot adelszaken en de Hoge Raad van Adel

A. Overzicht van relevante regelingen met betrekking tot adelszaken.

1. Soeverein besluit van 13 februari 1815, no. 60, omtrent de vereisten en voorregten van den Adelstand binnen de Vereenigde Nederlanden.
2. Koninklijk besluit van 21 augustus 1815, no. 79, betreffende Engelse adel.
3. Koninklijk besluit van 16 september 1815, no. 70, betreffende de inlijving van Engelse adel.
4. Koninklijk besluit van 26 januari 1822, Stb. 1, betreffende de adellijke titels en kwalificatien.
5. Koninklijk besluit van 24 september 1822, no. 22, betreffende taxa voor titelerkenning.
6. Koninklijk besluit van 4 april 1827, no. 169, betreffende taxa voor akten van permissie en voor diploma van markies.
7. Koninklijk besluit van 24 mei 1827, Stb. 28, houdende nadere voorschriften omtrent het toekennen van adellijke titels en praedikaten.
8. Koninklijk besluit van 26 maart 1868, Stb. 37, houdende regeling van den overgang van adellijke titels bij regt van eerstgeboorte.
9. Koninklijk besluit van 26 maart 1982, Stb. 216, houdende verhoging van de taxa wegens verlening van adeldom.

B. Overzicht van bestaande relevante regelingen met betrekking tot de Hoge Raad van Adel

1. Soeverein besluit van 24 juni 1814, no. 10, houdende de oprichting van en een instructie voor de Hoge Raad van Adel.
2. Koninklijk besluit van 20 juli 1850, no. 55, betreffende de beëindiging van de bezoldiging van de betrekkingen van Voorzitter en Lid van den Hoogen Raad van Adel.
3. Koninklijk besluit van 17 september 1852, no. 44, houdende nadere regeling van de zamenstelling en de werkzaamheden van den Hoogen Raad van Adel.
4. Koninklijk besluit van 22 maart 1856, no. 60, tot wijziging van het formulier van den door Voorzitter en leden van de Hoogen Raad van Adel af te leggen eed.
5. Koninklijk besluit van 6 juli 1859, no. 46, tot wijziging van het koninklijk besluit van 17 september 1852, no. 44.
6. Koninklijk besluit van 12 mei 1866, no. 48, omtrent de zamenstelling en den werkring van den Hoogen Raad van Adel.
7. Koninklijk besluit van 25 december 1881, no. 10, tot wijziging van het koninklijk besluit van 12 mei 1866, no. 48.